

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

КАФЕДРА ТЕОРІЇ І МЕТОДИКИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сороколіт Н. С.

Лекція № 5

з навчальної дисципліни

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ

Тема: Соціальні детермінанти диференціації фізичного виховання

План

1. Поняття гендеру. Фемінність, маскуліність, андрогенність.
2. Гендерна диференціація у фізичному вихованні дітей.
3. Результат гендерного виховання на уроках фізичної культури.
4. Поведінкові фактори здоров'я дітей і підлітків: гендерні відмінності.
5. Фізична активність дітей і підлітків.
6. Ставлення школярів до фізичного виховання з урахуванням гендерних особливостей.

Поняття гендеру. Фемінність, маскуліність, андрогенність.

Гендерна нерівність наскрізь пронизує суспільство: хоча на земній кулі і проживає приблизно однакова кількість чоловіків і жінок, саме жінки становлять більшість серед 1,3 млрд. найбільш вразливих і 75% з 960 млн. безграмотних людей; вони володіють лише 1% нерухомості, виконують 2/3 усієї роботи, але отримують за це тільки 5% світового прибутку (Марущенко О., Плахотнік О., 2012; Ковальова О.В., 2014). За даними Всесвітнього економічного форуму Україна займає 22 сходинку за показником гендерної нерівності у сфері освіти (враховується співвідношення рівня грамотності чоловіків та жінок, охоплення чоловіків та жінок начальною, середньою та вищою освітою). Це доволі не найгірший показник, враховуючи, що Росія в даному випадку займає 35 місце, Молдова – 42 Литва – 45, Грузія – 89 (Сакевич В., 2013).

На думку низки зарубіжних і вітчизняних науковців (Ш. Берн, 2009, Є. П. Ільїн, 2009, Т.Круцевич, 2015), питання про застосування понять «стать» і «гендер» ще не знайшло свого остаточного вирішення. Проте зазвичай коли

беруть до уваги не біологічні особливості, а *психоціальні та соціокультурні ролі* чоловіків і жінок, вживають термін «гендер» і «гендерні відмінності».

Дослідження гендеру були запропоновані Сандрою Бем для діагностики психологічного статі і визначали міру андрогинності, маскулінності або фемінінності особистості. Розробляючи свою теорію, С. Бем прагнула звільнити людей від тюремних стін гендерно-рольової стереотипізації і надати допомогу в створенні концепції психічного здоров'я. Бем наполягає на тому, що як чоловіки, так і жінки мають і маскулінності і фемінінності рисами, і вся справа в тому, які риси переважають у даної людини. При цьому більш адаптованою до умов існування в соціумі С. Бем вважає андрогін особистість, в рівній мірі об'єднує в собі кращі риси чоловічої і жіночої статі.

Тривалий час вважалося, що маскулінність та фемінінність – це протилежні полюси однієї шкали, тобто висока маскулінність розглядається як низька фемінінність (і навпаки). В сучасних психологічних концепціях статі і статево-рольової поведінки ці властивості розглядаються, як відносно незалежні один від одного конструкти. Тобто можливий одночасно високий розвиток обох характеристик, або одночасно низький рівень цих статево-рольових проявів. Поєднання високого розвитку фемінінності та маскулінності в одній людині (незалежно від її статі) отримало назву андрогінність. У психології особистості андрогінія розглядається як особистісна характеристика, не пов'язана з порушеннями статевого розвитку або статево-рольової орієнтації. Розвинута андрогінія в людини, незалежно від її статі, передбачає багатий арсенал і гнучкість її рольової поведінки, високі соціально-адаптивні здібності й інші важливі якості. Наприклад, помічено, що обдарованим людям часто властива висока андрогінія.

Маскулінність не обов'язково притаманна чоловікам так само, як фемінінність – не є виключно жіночою характеристикою. Такі фемінні властивості, як щирість, емоційність, інтуїтивність, вітальність, у значній мірі властиві і чоловікам, набуваючи виразності у міру наближення до особистісної зрілості. З іншого боку, серед жінок нерідко зустрічаються такі маскулінні якості, як безкомпромісність, наполегливість, розвинута мотивація досягнення, ініціативність, високий інтелект і свобода від стереотипів. В житті сучасного суспільства зустрічається чимало фемінних чоловіків і маскулінних жінок. Звичайно в даному контексті йдеться переважно не про фізичні властивості, а про психологічні характеристики.

Згідно суспільних стереотипів, які значною мірою визначають особливості соціальної поведінки людини, для чоловіка нормативною і бажаною вважається виражена маскулінність. Для сучасної європейської

жінки, навпаки, надмірна фемінність не є в тій же мірі нормативною і бажаною, в якій маскуліність – для чоловіка.

Гендерна диференціація у фізичному вихованні дітей

В навчальних закладах не передбачено різних підходів до дівчаток і хлопчиків. Програми фізичного виховання в загальноосвітніх школах розраховані на середньостатистичну дитину й передбачають різницю лише в нормативах для хлопчиків і дівчат. Переважна більшість учителів ФК погоджуються, що діти повинні займатися окремо «за статевим принципом», а вимоги до дівчат повинні бути нижчими (О.Фащук, 2011).

Змішане виховання й навчання в нинішніх школах можна назвати безстатевим, тому що протягом декількох поколінь в молодих людей зникає статева особистісна самоідентифікація, особливо в хлопчиків (В. Ф. Базарний, 2005). Результатом цього є нейтралізація й пригнічення чоловічих задатків у хлопчиків і жіночих – у дівчаток, що негативно позначається на здоров'ї, у тому числі й репродуктивній функції молоді. Відсутність гендерного підходу до формування особистості дітей може не лише деформувати процес їхнього психічного розвитку, а й негативно позначитися на їхньому фізичному здоров'ї. Тому вчені звертають увагу на гендерну диференціацію у вихованні та навчанні підростаючого покоління як фактор збереження людини на популяційному рівні (Л. В. Тарасенко, 2007). Складність в тому, що раніше на це не звертали уваги, і зараз майже немає матеріалів на цю тему.

Зокрема *розвивальне середовище* в класі створюється жінкою, тому більш орієнтоване на дівчаток. Часто вихователям і вчителям важко зрозуміти хлопчиків, їх проблеми та причини неслухняності.

Доволі розповсюденим є *стереотип*, що спорт – це взагалі не жіноча справа, і якщо дівчина намагається активно ним займатися, то нерідко ставиться під сумнів її «жіночність», «нормальність» (Марущенко О., 2012).

Разом із тим на початку уроків фізичної культури хлопці вишикуються першими, перед дівчатами, що насправді є неформальним механізмом *гендерної сегрегації*, адже жодним нормативним документом це не врегульовано.

Дитина починає ідентифікувати себе як хлопчика чи дівчинку вже в 18 місяців. Але гендерна ідентифікація та усвідомлення своєї подібності з іншими представниками чоловічої або жіночої статі відбувається у віці від двох до шести років. Ближче до 7 років у них формується гендерна стійкість – розуміння того, що дівчинка виросте і стане жінкою, мамою, а хлопчик – чоловіком, батьком. У цей період дитина починає вести себе у

відповідності з засвоєними гендерними моделями поведінки. Більшість соціологів згодні з тим, що взаємодія природи і виховання визначає подальший розвиток гендерної ролі дитини.

Особливого значення для *гендерної диференціації* мають: по-перше, психічні особливості пізнавальних процесів і властивостей (сприйняття, пам'яті, мислення, уваги) хлопчиків і дівчаток, особливості емоційного і вольового розвитку; по-друге, фізіологічні особливості дітей (домінування півкуль, внутрішньомозкові процеси, структура нервової системи, врівноваженість процесів збудження і гальмування); по-третє, педагогічні особливості гендерної диференціації на рівні принципів гуманізації та індивідуалізації процесу навчання й виховання, засобів та методів виховання.

Гендерна диференціація на уроці фізичної культури учнів основної школи повинна реалізуватися на трьох **рівнях**:

на рівні мети і завдань – у диференційованому розвитку фізичних, духовних та психологічних якостей, рис і властивостей у хлопців та дівчат відповідно до вікових та статевих відмінностей учнів;

на рівні змісту – набуття необхідних знань учнів основної школи із гендерних досліджень поряд із теоретико-методичними знаннями з фізичної культури, які забезпечують гендерний розвиток та формування гендерної культури школярів на основі реалізації гендерних стереотипів, засвоєння гендерних ролей та виховання відповідальності за свої міжособистісні взаємини в мікро- та макросередовищі;

на рівні засобів використання фізичних вправ у контексті з початковими уявленнями про мужність і жіночість, а також соціально схвалюваних статевих ролей відповідно до вікових особливостей та рівня фізичного розвитку (І. В. Євстігнеєва).

Результат гендерного виховання на уроках фізичної культури

Результатом гендерного виховання на уроках фізичної культури має бути формування в учнів основ гендерної культури, усвідомлення себе представником своєї статі, що підтримує самооцінку і почуття самоповаги, впевненість і потенціал самореалізації на основі знань про психофізіологічні особливості учнів різної статі; розуміння традиційних для фізичної культури образів чоловіка і жінки; прийняття своєї гендерної ролі і готовності до її використання на уроках фізичної культури та в повсякденному житті.

Критерії та показники гендерного виховання учнів:

когнітивний критерій (набуття системності знань про себе як представника певної статі; пізнавальної активності; зміст гендерних ролей;

зміст, ролі, функції гендерних стереотипів; розуміння підлітками сутності гендерного виховання);

емоційно-ціннісний (усвідомлення цінності і позитивне відношення до власної статі та повага до іншої; формування життєвих цінностей щодо занять з фізичної культури; усвідомлення реалізації рівних можливостей для хлопців та дівчат на заняттях з фізичної культури);

мотиваційний (наявність позитивної мотивації у хлопців та дівчат до занять фізичною культурою з урахуванням вікових та статевих особливостей розвитку, здорового способу життя як у школі, так і в родині, враховуючи інтереси і потреби хлопців і дівчат; позитивного та продуктивного міжстатевого спілкування);

поведінковий (засвоєння гендерних ролей та їх реалізацію у спільній діяльності на засадах гендерної рівності, міжстатевого спілкування, взаємоповаги до протилежної статі; сприйняття гендерних стереотипів відповідно до статі) (І. В. Євстігнеєва).

Поведінкові фактори здоров'я дітей і підлітків: гендерні відмінності

Виділяють кілька факторів, які характеризують відношення індивіда до свого здоров'я: самооцінка здоров'я, медична інформованість, місце здоров'я в системі життєвих цінностей, наявність шкідливих звичок, екологічні установки, вплив стресогенних факторів, фізична активність.

Самооцінка здоров'я. Ставлення людини до свого здоров'я обумовлено об'єктивними і суб'єктивними факторами і проявляється в діях і вчинках, виражається думками і судженнями щодо причин, що впливають на його фізичне і психічне благополуччя. Ставлення людини до здоров'я включає в себе суб'єктивну оцінку або самооцінку людиною свого фізичного і психічного стану. Самооцінка людиною свого стану – своєрідний індикатор і регулятор поведінки.

Встановлено, що показники самооцінок здоров'я у дівчаток і дівчат достовірно нижчі, ніж у хлопчиків і юнаків того ж віку. Для дівчат більшою мірою характерні різні скарги на стан здоров'я, нездужання і психосоматичні розлади. Зокрема, встановлено, що 15-річні дівчата частіше, ніж хлопці, скаржаться на нездужання. Показники самооцінок фізичної підготовленості та рівня знань в галузі фізичної культури у дівчаток і дівчат також достовірно нижчі, ніж у хлопчиків і юнаків того ж віку. Суттєву різницю у самооцінці учнів рухової підготовленості встановлено, починаючи з двох останніх класів початкової школи.

Медична інформованість. Поведінка підлітків в контексті здоров'я значною мірою пов'язано з рівнем їх медичної інформованості. Медична інформованість характеризується наступними знаннями підлітка: про шкоду для здоров'я деяких звичок, про фактори ризику найбільш поширених захворювань, про перенесені захворювання, про особливості свого організму в зв'язку з протипоказанням прийому тих чи інших ліків, про правила надання першої медичної допомоги. Крім того, показник медичної інформованості характеризує ефективність профілактичної діяльності системи охорони здоров'я.

Як відзначають І.В. Журавльова (2002) і С. Каррі і ін. (2002, 2004), в цілому для російських підлітків характерний більш низький рівень показників медичної інформованості в порівнянні з їх зарубіжними однолітками; причому у хлопчиків і юнаків він нижче, ніж у дівчаток і дівчат того ж віку.

Рівень медичної інформованості підлітків вивчали на основі аналізу показників, що характеризують відношення учнів 10-х класів до вживання наркотичних засобів. Встановлено, що 24,8 і 45,0% дівчат і 24,8 і 39,3% юнаків повністю згодні або згодні з твердженням: «багато молодих людей вживають наркотики» (!). 20,8% дівчат і 18,8% юнаків вважають, що вживання наркотиків «дозволяє відчувати себе краще», а 20,3% дівчат і 24,8% юнаків - що вживання слабких наркотиків нешкідливо.

Статистично значущих розбіжностей у відповідях хлопців і дівчат щодо скарг на здоров'я не спостерігалось. Однак хлопці трохи частіше від дівчат скаржилися на неприємні відчуття в очах (12,5% порівняно з 8,5%), дівчата ж нарікали на болі у хребті і суглобах (14,4% порівняно з 16,5%) і на безпідставні зміни настрою, тривожність і роздратованість (28,9% порівняно з 22,9%). Отже, імовірно, що хлопці дещо більше схильні до розвитку офтальмологічних захворювань, дівчата – до порушень постави й нервово-психічних розладів (Боднар І.Р., 2014).

Місце здоров'я в системі життєвих цінностей. Результати раніше проведених соціологічних досліджень свідчать про те, що в системі життєвих цінностей індивіда здоров'я як базова цінність займає 3-5-е місце, після «сім'ї» і «роботи». В умовах сучасної соціально-економічної ситуації цінність здоров'я все більшою мірою набуває інструментальний характер. Це пов'язано також з тим, що при низьких стартових можливостях входження в ринкові відносини у більшості населення нашої країни йде експлуатація найбільш доступного ресурсу, а у дітей, підлітків і молоді нерідко і єдиного ресурсу - свого здоров'я.

Наявність шкідливих звичок. Куріння. Багаторазово підтверджений висновок: куріння шкідливе, особливо в дитячому та підлітковому віці. Крім того, встановлено, що, по-перше, саме в дитячому і підлітковому віці шкоду від куріння найбільший; по-друге, куріння, як правило, стає першою формою девіантного поведінки, з якої згодом поєднується вживання алкоголю, а в ряді випадків - і наркотиків.

Аналіз результатів дослідження свідчить про те, що за показником «експериментування» з тютюнопалінням достовірних відмінностей у дівчат порівняно з юнаками не виявлено, крім вікової групи 11-річних підлітків. Цікаво те, що 13-річні дівчатка мають навіть великі показники «експериментування» з тютюнопалінням (46,8% дівчаток пробували палити), ніж хлопчики цього ж віку (46,3%).

Встановлено, що 13,8% дівчаток у віці 13 років курять щодня, в той час як показник прилучення до паління у 13-річних хлопчиків становить 10,4%. У віці 15 років курять щодня 20,8% юнаків, це достовірно вище, ніж у дівчат цього ж віку (12,4%).

Вживання алкогольних напоїв. Встановлено, що до 17-річного віку практично всі підлітки мають досвід вживання алкогольних напоїв, а деякі підлітки (навіть 11-річні!) Кілька разів бували по-справжньому п'яними. Якщо у віці 11 років стан сп'яніння більше 10 разів випробували 1,9% дівчаток і 2,2% хлопчиків, то у віці 13 років - 3,3% дівчаток і 7,5% хлопчиків, а у віці 15 років - 3,8% дівчат і 12,9% юнаків (відмінності достовірні).

Особливо слід відзначити, що «критичним» віком в плані залучення підлітків до вживання алкогольних напоїв є вік 13-14 років. У цьому віці 47,0% дівчаток і 38,5% хлопчиків вперше спробували алкогольні напої, а 26,2% дівчаток і 28,2% хлопчиків вперше випробували стан алкогольного сп'яніння. Аналіз результатів раніше виконаних досліджень свідчить про те, що для російських 15-річних підлітків характерно збільшення ступеня прилучення до вживання алкогольних напоїв (рівень вживання алкогольних напоїв різної міцності російськими підлітками збільшився в 1,8-2,5 рази).

Вживання наркотичних речовин. В ході досліджень, спрямованих на вивчення особливостей вживання дітьми та підлітками наркотичних речовин, встановлено, що вживання наркотиків зазвичай передують куріння і вживання алкогольних напоїв (чим раніше підліток починає курити, тим вище ймовірність того, що в майбутньому він долучиться до наркотиків). Встановлено також, що в останні 3-5 років серед підлітків 13-15 років збільшилась поширеність вживання наркотичних речовин, алкогольних напоїв і куріння, об'єднаних загальною назвою «психоактивні речовини».

Так, рівень поширеності щоденного куріння збільшився в 1,4 рази, алкоголізації - в 1,8 рази, наркотизації - в 3,0 рази.

Вплив стресогенних чинників. У соціологічному плані стрес у підлітків пов'язаний з особливостями взаємин з однолітками, вчителями, батьками, задоволеністю своїм життям. Переважання негативних переживань призводить до виникнення у підлітків стану тривожності і розгубленості, що може спровокувати виникнення серйозних відхилень у фізичному і психічному стані, виникнення хвороб.

В ході дослідження встановлено, що близько половини підлітків у всіх вікових групах хоча б один раз на місяць відчують стан нервового напруження. Найбільш виражені ген-дерном відмінності виявлені у підлітків вікової групи 13 років (5,4% хлопчиків і 18,4% дівчаток відчують стан нервового напруження). Рівень особистісної тривожності у хлопчиків і юнаків у всіх вікових групах нижче, ніж у дівчаток і дівчат того ж віку.

Фізична активність дітей і підлітків

Фізична активність більшою мірою відображає соціально мотивоване ставлення людини до фізичної культури. Вона повинна розглядатися як головна сфера формування фізичної культури особистості. Соціальний аспект проблеми формування фізичної активності школярів пов'язаний з тим, що вплив природних факторів на розвиток фізичного потенціалу підлітків має об'єктивний характер, але його специфіка полягає в тому, що воно може посилюватися або слабшати в залежності від активності самої людини.

Визначено, що в цілому для дівчаток і дівчат характерний більш низький *рівень фізичної активності*, ніж для хлопчиків і юнаків того ж віку. Так, 64,8; 65,0 і 67,3% дівчаток і дівчат відповідно 11, 13 і 15 років займаються фізичними вправами недостатньо часто. Це не дозволяє домогтися розвиваючого (тренувального) ефекту занять. Відсоткове співвідношення хлопчиків і юнаків відповідного віку, які займаються фізичними вправами недостатньо часто, становить 44,7; 44,6 і 53,9%.

Дівчата частіше від хлопців (на 11,7%) присвячують свій вільний час перегляду телепрограм, а також – читанню (на 14,2%), тоді як хлопців більше серед активних користувачів комп'ютера (65,3% порівняно з 58,5%). З'ясовано, що хлопці також частіше від дівчат займаються в спортивних секціях (46,9% порівняно з 43,6%)(Боднар І.Р., 2014).

Хлопчики і дівчатка орієнтовані на *різні типи рухової активності*. Дівчатам підходять заняття, спрямовані на розвиток ритму, плавності і гнучкості, а заняття з хлопчиками передбачають розвиток витривалості, витримки і швидкості. У відповідності з цим добирають ігри для них, визначається різна кількість повторень і тривалість вправ. Хлопчики

орієнтовані на ті фізичні ігри та вправи, в яких вони можуть продемонструвати власну силу і швидкість. Прикладом таких ігор є боротьба, біг та метання предметів. Дівчаткам ближчі ігри зі скакалками, стрічками і м'ячем. Саме в таких заняттях вони максимально можуть проявити себе, оскільки частота руху кисті рук у них набагато вища, ніж у хлопчиків.

Відмінності в мотивах для юнаків і дівчат повинні визначати зміст і *спрямованість фізичного навантаження* на заняттях з фізичного виховання. Для юнаків заняття повинні носити більшою мірою розвиваючу (кондиційну) спрямованість, а для дівчат – оздоровчу (Біліченко Е. А, 2013).

Значимість теоретичних знань в середньому для юнаків в середньому трохи вища (60,95%), ніж для дівчат (60,25%) (Біліченко Е. А, 2013).

При проведенні занять з дівчатами більш ефективними є методи *заохочення* і вербальна оцінка їх досягнень на занятті. Юнакам необхідна точна, кількісна оцінка, виражена в кг, см, сек і т. П. Найбільш *ефективним стимулом до систематичних занять* фізичними вправами у юнаків є облік приросту їх досягнень в рухових тестах. Дівчата в меншій мірі люблять виконувати рухові тести. Для них стимулом є вимірювальні процедури обвідних і росто-вагових параметрів (Біліченко Е. А, 2013, Боднар І.Р., 2014). За дослідженнями (Єделева Е., 1989), лише 40 % школярів, які займаються на уроках фізичної культури цілеспрямовано бажаючи досягнути належного фізичного статусу. При цьому хлопчики розуміють його як розвиток рухових здібностей, а дівчатка – як поліпшення свого естетичного вигляду: фігури, ходи. Хлопці частіше, ніж дівчата, в процесі уроків ФК звертають увагу на поліпшення настрою (на 7,5%), фізичної підготовленості (на 19,5%, $p < 0,001$) і розумової працездатності (на 10,64%, $p < 0,001$); дівчата ж у процесі регулярного виконання фізичних вправ (на 7,5%, $p = 0,06$) частіше від хлопців зосереджені на змінах форм тіла (Боднар І.Р., 2014).

Хлопці на уроках фізичної культури мають більше можливості займатися видами спорту за уподобаннями, ніж дівчата, позак *види спорту, які пропонуються хлопчикам на уроках фізичної культури*, співпадають з тими, якими вони хочуть займатися. Це частково доповнює дослідження, проведені в напрямку гендерного аналізу, стилю шкільного навчання інших предметів, за результатами яких встановлено, що здебільшого стиль побудований за взірцем, звичнішим і зручнішим для хлопчиків: іспит у формі тестів, індивідуальні доповіді, змагання за оцінки заохочують так звану “мужність”. На думку І. Фрумїна (1998), Є. Ярської-Смірної (2001, 2003), від цього страждають як хлопчики, так і дівчатка, хоча б тому, що в них не розвиваються навички критичного мислення, вміння ставити запитання,

колективно обговорювати та розв'язувати проблеми. Слід зазначити, що таку саму проблему зараз вирішує Швеція, країна де широко досліджують гендерну проблему, де вивчають гендерний баланс у фізичному вихованні школярів, а саме – чи немає перекося в бік хлопців, наприклад, у створенні їм більших можливостей для занять традиційно чоловічими видами спорту.

Суттєві ($p < 0,05 - 0,001$) гендерні відмінності спостерігалися у *причинах*, через які учням не подобається брати участь в уроках ФК. Хлопці рідше ($p < 0,01$) звертають увагу на будь-які недоліки, тоді як дівчатам не подобаються неприємні відчуття, пов'язані з напруженнями під час фізичних навантажень: піт, втома, біль та зависокі вимоги до учнів (Боднар І.Р., 2014).

Як свідчать результати досліджень таких іноземних фахівців як Мордох, Дікенсон та Спаркес, а також Генрі учениці бачать у фізичному вихованні деякі *недоліки*: часто погані погодні умови для занять, спортивні травми, жорсткі умови до фізичної активності. Хлопці більш емоційно ніж дівчата переносять свої поразки, як у індивідуальних так і командних спортивних змаганнях. Учні шотландських шкіл не люблять предметів, котрі вимагають від них великих фізичних зусиль, а також занять, що проходять при складних атмосферних умовах (низька температура, велика вологість повітря).

Дослідники вказують на те, що дівчата мають занижену самооцінку власних фізичних можливостей, у той час, як у хлопчиків спостерігаються протилежна тенденція.

Не спостерігається розбіжностей залежно від статі дітей у переконанні в користі та важливості уроків ФК, а також у бажанні складати нормативи (див. табл. 1). Відсутні гендерні розбіжності у ставленні до 12-бальної шкали оцінювання, проте з віком тільки зростає кількість учнів, які переконані в тому, що оцінка з ФК повинна бути диференційованою (від 76,2 до 81,1%) (Боднар І.Р., 2014).

Ставлення школярів до фізичного виховання з урахуванням гендерних особливостей

Як стверджують І. Радченко (1989), Н. Фалькова (2003), знання педагогом ставлення до фізичного виховання (інтересів, орієнтацій, мотивів) школярів, з урахуванням гендерних особливостей допоможе скоригувати навчальні програми та виробити певну стратегію диференційованого підходу під час навчання, а в процесі фізичного виховання сформувати позитивне ставлення до рухової активності.

Найбільш привабливими для хлопців є командні спортивні ігри; дівчата, на відміну від хлопців, віддають перевагу індивідуальним видам фізичної активності (гімнастика під музику, танці). Інтерес хлопців до певних

видів рухової активності відзначається більшою стабільністю ніж у дівчат. Результати досліджень відношення українських учнів до шкільного фізичного виховання (О. Фащук, 2007) є схожими з висновками сформульованими дослідниками Польщі, Росії та Західної Європи.

Тхерлава і Бентон (1993) показали, що хлопці у вільний час віддають перевагу тим видам спорту, котрими займаються на шкільних уроках, дівчата ж у позашкільний час дуже рідко займаються спортом, котрі пропонуються вчителями фізичного виховання.

Останнім часом збільшилась кількість дівчат, що *хотіли б на уроках фізичної культури* грати у футбол (з 8 до 17 %), займатися лижною підготовкою (з 11 до 25 %), настільним тенісом (з 29 до 33 %). Натомість знизилася кількість дівчат, що хочуть займатися плаванням (з 54 до 44 %), гімнастикою (з 41 до 29 %) та туризмом (з 41 до 30 %). В останні роки помітно зростає інтерес дівчат до такого командного виду як футбол та до різних видів єдиноборств, зокрема: бокс, тхеквондо, кікбоксинг, які традиційно вважаються “чоловічими” видами спорту (О.Фащук). Це свідчить про те, що на даному етапі розвитку суспільства з’явилася тенденція до розширення сфери інтересів дівчат у фізичному вихованні. Що співпадає з висновками К. Хорні (1993), автора праці “Психологія жінки”, яка зазначає, що більшість жінок у сучасних умовах реалізують себе за чоловічим типом. Боротьба статей, утвердження незалежності обумовлене тим, що частина жінок бажають бачити себе чоловіками. Це дозволяє зазначити, що на даному етапі розвитку суспільства іде прихована конкуренція між чоловіком та жінкою у відверто чоловічому середовищі. Тому, для утримання позицій та доведення своєї значущості дівчинка, яка має відповідні фізичні дані, намагається оволодіти тими методами, які застосовує хлопчик у цій конкуренції. К. Хорні (1993) зазначає, що не “модним” є залишатися просто дівчинкою, в чоловічому суспільстві це можуть розцінити як слабкість та незначущість для оточуючого середовища. Тому результати дослідження (О. Фащук, 2007) та дослідження інших авторів ще раз підтверджують необхідність ознайомити дівчину з певним набором гендерних та статевих відмінностей, сформувати соціально значимі ціннісні орієнтації у виборі видів діяльності та соціальних ролей, допомогти розкрити індивідуальні можливості, власний потенціал та завдяки цьому безконфліктно утриматись у соціумі. Зокрема, це стосується і вибору видів спорту. На думку Т. Журженко (2001) та М. Зелінського (2003), гендерний підхід має розкрити та проаналізувати наявні відмінності в освіті між хлопчиками й дівчатками, проблеми упереджень у змісті шкільних програм, гендерний дисбаланс в системі освіти в цілому.

Зміст занять фізичними вправами у дошкільних закладах та загальноосвітніх школах необхідно планувати з урахуванням вимог гендерної соціалізації дітей, використовуючи організаційно-педагогічні умови використання засобів фізичного виховання для формування уявлень про статевоюрольову модель поведінки, статево-вікову ідентичність та розвиток навичок соціальної кооперації і співробітництва між дітьми різної статі (Таран І.І., 2004).

Для цілеспрямованого впливу на формування гендеру у дітей у фізичному вихованні паралельно з рішенням пріоритетних завдань фізичного розвитку та оздоровлення дітей доцільно вирішувати такі задачі: формувати уявлення і вчити елементам гендерної моделі поведінки; сприяти формуванню адекватної статево-вікової ідентичності і створювати передумови для завершення процесу статевоюрольової ідентифікації в старшому дошкільному віці; сприяти вихованню навичок соціальної взаємодії і співпраці у дітей різної статі.

Організаційно-педагогічні умови використання засобів фізичного виховання для формування уявлень про гендерної моделі поведінки і навчання окремим її елементам:

- диференційовані вимоги до виконання вправ хлопчиками і дівчатками;
- підбір завдань спрямований на прояв маскулінних якостей;
- виконання дітьми різної статі різних ролей в сюжетно-рольових іграх сімейно-побутової тематики;
- однакове залучення дітей різної статі до виконання функцій капітанів, ведучих;
- використання різного інвентарю при виконанні вправ;
- різна участь дітей різної статі у прибиранні інвентарю.

Організаційно-педагогічні умови використання засобів фізичного виховання для формування статево-вікової ідентичності:

- формування ігрових команд, однорідних за статевою приналежністю;
- використання усних команд, розпоряджень і речитативів зі згадуванням статевої приналежності;
- використання загального ігрового простору для дітей однієї статі.

Організаційно-педагогічні умови використання засобів фізичного виховання для формування тенденцій до соціальної кооперації та співпраці між дітьми різної статі:

- об'єднання дітей в змішані за статевою приналежністю пари, трійки, ігрові команди;
- використання загального ігрового простору для хлопчиків і дівчаток;
- направленість на досягнення колективного результату;
- формування емоційно-позитивного ставлення до представників іншої статі (Таран І.І., 2004).

Сучасні рекомендації фахівців – підходити до питань гендерного виховання дітей комплексно. Дітей рекомендують розвивати всебічно,

прищеплюючи їм якості обох статей. Пов'язано це з тим, що суспільство висуває інші вимоги до статі. Так, сьогодні, наприклад, у кожного спортивного бренду обов'язково є лінійка, в якій представлені моделі унісекс. Сучасні жінки змушені бути більш рішучими і дієвими, а хлопчики повинні вміти співчувати іншим. Так, у дівчаток виховується рішучість, а в хлопчиків терпимість та вміння співпереживати. Маючи ознаки поведінки, властиві обом статям, дитині буде легше адаптуватися до вимог сучасного світу. Важливо при цьому дотримуватися балансу, так як розмиття меж між чоловічими і жіночими якостями буде негативно впливати на соціальний розвиток дитини.

Отож у фізичному вихованні дітей та молоді потрібно застосовувати не лише **біологічний** підхід, що обумовлює диференціювання фізичних навантажень і нормативів фізичної підготовленості, але й **гендерний** підхід, що, згідно з думкою багатьох учених, припускає, що різниця в поведінці, сприйнятті, ціннісних орієнтацій чоловіків і жінок визначається не стільки фізіологічними особливостями, скільки соціалізаційними механізмами, вихованням і культурними традиціями регіону проживання (Т.Круцевич, 2015).

Рекомендована література:

1. Боднар І. Диференційоване фізичне виховання : навч. посіб. / Іванна Боднар. – Львів : ЛДУФК, 2017. – 200 с.
2. Куцериб Т. Анатомія людини з основами морфології : навч. посіб. / Тетяна Куцериб, Мирослава Гриньків, Федір Музика. – Львів : ЛДУФК, 2019. – 84 с.
3. Лукащук В. І. Особливості гендерної соціалізації у спорті / В.І. Лукащук // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. 2012. – № 993. – С. 27–29.
4. Марушенко О. Гендерні шкільні історії / О. Марущенко. О.Плахотнік. – Харків : Монограф, 2012. – 88 с.
5. Москальова А. С. Гендерний підхід у вихованні підлітків // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. – Київ : Міленіум, 2005. – Вип. 1. – С. 264.
6. Музика Ф. Анатомія людини : навч. посіб. / Федір Музика, Мирослава Гриньків, Тетяна Куцериб. – Львів : ЛДУФК, 2014. – 360 с.
7. Основи теорії гендеру : навч. посіб. – Київ : ,К.І.С., 2004. – 536 с.
8. Сергієнко Л. Генетичний відбір дітей для занять спортом / Леонід Сергієнко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. “Спорт для всіх” – Тернопіль, 2004. – С. 125–129.

9. Сороколит Н. Особенности физического воспитания в общеобразовательных школах Украины и Польши / Сороколит Н. // *Kultura fizică: probleme științifice ale învățămîntului și sportului : materialele conferinței științifice internaționale a doctoranzilor.* – Chișinău, 2012. – S. 285–290.
10. Сороколит Н. Фізичне виховання школярів в умовах модульного навчання / Наталія Сороколіт // *Молода спортивна наука України : зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини / за заг. ред. Євгена Приступи.* – Львів, 2013. – Вип. 17, т. 2. – С. 208–211.
11. Sorokolit N. Influence of current physical education variable modules curriculum on speed indicators development among 5th-9th grades schoolchildren / Natalia Sorokolit // *Nauka i Studia.* – 2014. – Nr 15(125). – S. 61–67.

Інформаційні ресурси інтернет:

12. Електронний каталог ЛДУФК імені Івана Боберського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://3w.ldufk.edu.ua/>
13. Електронний репозитарій ЛДУФК імені Івана Боберського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.ldufk.edu.ua/>
14. Ресурси інтернет.